

XVIII. YÜZYILIN İKİNCİ YARISINDA KARS EYALETİNİN İDARECİLERİ*

*Ersin DOĞANTEKİN***

ÖZ

Kars, Kanuni Sultan Süleyman döneminde Osmanlı Devleti'nin hâkimiyetine girmiştir. Kars'ın serhadde olması hasebiyle hem yönetimi hem de güvenliği devlet için her zaman önemli bir konu olmuştur. Doğu'dan ve Kafkasya'dan gelen saldırılara karşı önemli bir kale görevini gören Kars, bu bölgelere yapılacak seferler sırasında da üs görevi görmüştür. Bu nedenle Kars'ın idaresine atanacak valilerin genellikle coğrafyaya hâkim tecrübeli mîr-i mîranlar veya vezirler arasından seçildiği söylenebilir.

Bu çalışma 1750-1801 yılları arasındaki Kars'a atanan idarecilerin atama tarihlerini, önceki görevlerini, Kars'tan ayrılışlarını ve sonraki görevlerini ihtiva etmektedir. Çalışmanın ana kaynaklarını Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi'nde bulunan atama kayıtlarını ihtiva eden defterler ve belgeler ile döneme ait kronikler oluşturmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Vali, Beylerbeyi, Kars, Osmanlı Devleti

ADMINISTRATORS OF KARS PROVINCE IN THE SECOND HALF OF THE 18TH CENTURY

ABSTRACT

Kars came under Ottoman rule during the reign of Suleiman the Magnificent. As a frontier town, its administration and security were of critical importance to the state. Serving as a key fortress against attacks from the East and the Caucasus, Kars also functioned as a base for campaigns into these regions. It can be said that the governors appointed to administer Kars were typically selected from experienced mîr-i mîrans or viziers with a solid understanding of the region. This study focuses on the administrators appointed to Kars between 1750 and 1801. It examines their dates of appointment, their previous positions, their departure from Kars, and their subsequent roles. The research draws on books, documents from the Ottoman Archives of the Presidency of the Republic of Turkey, and contemporary chronicles.

Keywords: Governor, Beylerbey, Kars, Ottoman Empire

* Gönderim Tarihi: 26.07.2024. Kabul Tarihi: 14.11.2024.

** Dr. Öğr. Üyesi, Kafkas Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, KARS. kfkastarih36@gmail.com, ORCID: 0000-0002-4980-8815.

Giriş

Kars, Anadolu ile Kafkasya'yı bağlayan bir köprü konumunda olması hasebiyle birçok devletin hâkimiyetine girmiştir. Kars, Kanuni Sultan Süleyman döneminde Osmanlı sınırlarına dâhil edilmiştir. Önce sancak statüsünde Erzurum beylerbeyliğine bağlanan şehir¹, 1578-1590 tarihleri arasında gerçekleştirilen doğu seferleri sırasında Lala Mustafa Paşa önderliğinde imar edilmiş² ve 22 Eylül 1580'de Silistre Sancak Beyi Hızır Bey'in 700.000 akçe hasla Kars'a Beylerbeyi tayin olunmasıyla müstakil bir eyalet haline getirilmiştir.³ XIX. yüzyılın başlarına kadar şehrin bu statüsü devam etmiş, sonra yine sancak olarak Erzurum eyaletine bağlanmıştır.⁴ XVIII. yüzyılda Kars eyaleti Erzurum, Revan ve Çıldır/Ahıska eyaletleriyle sınırdır. Bu dönemde eyalet, merkezi Kars sancağı olmak üzere Zaruşad, Geçivan, Ardahan-ı Küçük ve Kağızman sancaklarından oluşmaktadır.⁵

Kars, Safevi sınırında önemli bir eyalet olması hasebiyle XVI. yüzyıldan itibaren Osmanlı-Safevi mücadelelerinden etkilenmiştir.⁶ Şehir, Safevilere karşı yapılacak seferlerde ordunun zahire tedarikinde ve ikmalinde önemli bir merkez olmuştur.⁷ Kars, XVIII. yüzyılda da Safevilere son veren Avşar Nadir Şah'ın kuşatmalarına maruz kalmıştır.⁸

¹ M. Fahrettin Kırzioğlu, *Kars Tarihi*, İstanbul 1953, C: I, s. 521; Dündar Aydın, *Erzurum Beylerbeyliği ve Teşkilatı Kurulu ve Genişleme Devri(1535-1566)*, Ankara 1998, s. 274; Tufan Gündüz, "Kars", *TDVİA*, C: 24, İstanbul 2001, s. 516; Selçuk Ural - Jülide Orat Akyüz - Nebahat Oran Arslan- Akın Bingöl-Ş. Cem Tüysüz, *Kars Tarihi Geçmişten Cumhuriyete*, Kars 2011, s. 270.

² Jülide Akyüz, "16. ve 19. Yüzyıllar Arasında Kars Tarihi", *Kars Beyaz Uykusuz Uzakta*, İstanbul 2006, s. 91-92; Jülide Akyüz, "Kadim Şehir Kars II", *Akra Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi*, S: 6, İstanbul Mayıs 2015, s. 84; Meltem Aydın, "Kars Kalesi'nin Yeniden İnşası ve Kars Beylerbeyliği'nin Kurulması(1578-1590)", *International Social Sciences Studies Journal*, Vol: 7, Issue: 89, Bakü 2021, s. 4685-4686; Sibel Orhankazi, "XVIII. Yüzyılın Sonlarında Osmanlı Sınır Muhafazasında Kars Kalesi", *OTAM*, S: 54, Ankara Güz 2023, s. 139-140.

³ Bekir Kütükoğlu, *Osmanlı-İran Siyasî Münasebetleri (1578-1612)*, İstanbul 1993, s. 112; Aydın, *a.g.e.*, s. 84; Bilgin Aydın-Rıfat Günelan, "Ruus Defterlerine Göre XVI. Yüzyılda Osmanlı Eyalet Teşkilatı ve Gelişimi", *Osmanlı Araştırmaları*, S: 38, İstanbul 2011, s. 37.

⁴ Gündüz, *a.g.m.*, s. 517.

⁵ Fahmeddin Başar, *Osmanlı Eyâlet Tevcihatı (1717-1730)*, Ankara 1997, s. 126-127; Orhan Kılıç, *Osmanlı Devleti'nin İdarî Taksimatı Eyalet ve Sancak Tevcihatı*, Elazığ 1997, s. 67.

⁶ Gündüz, *a.g.m.*, s. 515-517.

⁷ Geniş bilgi için bkz. Fadimana Fidan, "Osmanlı-Safevi Savaşlarında Kars ve Erzurum'un Zahire Tedarikindeki Rolü (1730-1732)", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C: 11, S: 55, Şubat 2018.

⁸ Geniş bilgi için bkz. Sırrı Efendi, *Risâletü't-Târih-i Nâdir Şâh (Makâle-i Vâkı'a-ı Muhâsara-i Kars)*, Haz. Mehmet Yaşar Ertaş, İstanbul 2012; Sibel Orhankazi, "Nadir Şah'ın Kars Kuşatması, Kars Kalesi Tahkimatı ve Ordu İlaşesi (1744-1747)", *Cenûbi Garbî Kafkas*

XVIII. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Rusların baskısı da Kars üzerinde hissedilmeye başlamıştır. 1768-1774 yılları arasında süren Osmanlı-Rus savaşları sırasında Gürcistan'da meydana gelen gelişmeler, Osmanlı Devleti'nin dikkatini Kars ve Ahıska üzerine çekmiştir. Kuzey Kafkasya Rus Ordusu Komutanı General Gottlieb Heinrich von Todtleben, Solomon I ve Tiflis Hanı Erekli Han ile anlaşarak Gürcistan'da kolayca ilerlemeyi planlamıştır. Tiflis Hanı Erekli Han ve Solomon I'ın kuvvetleri ile birleşen Rus ordusu 1769-1770 kış aylarında harekete geçmiş ve Mart 1770'de Çıldır Eyaleti'ne saldırmış, Nisan 1770'de Azgur kalesi kuşatılmıştır.⁹ Bu gelişmeler karşısında Osmanlı Devleti önlemler almış, Vezir Mustafa Paşa Erzurum'a görevlendirilmiş, Kars ve Ahıska muhafazası için gerekli asker ve iaşeden sorumlu tutulmuştur.¹⁰ Bu dönemde Kars Kalesi'nin güvenliği Osmanlı Devleti tarafından yakinen takip edilen önemli bir konu haline gelmiş ve Kars'taki tahkimat artırılmıştır.¹¹

Kars Kalesi'nin önemi XVIII. yüzyılın ikinci yarısında Kars'ta görev yapan yöneticilerin atama kayıtlarına da yansımıştır; belgelerde genelde "...kalesi muhafazası şartıyla..." ifadesi geçmektedir. Ayrıca Kars'ta vali olarak görev yapan Seyyid İbrahim Paşa'nın görevi Sivas eyaleti kendisine ilhak edilerek 5 L 1192/27 Ekim 1778 tarihinde ibka edilmiştir.¹² Evâil-i Şevval 1192/23 Ekim-1 Kasım 1778 tarihli mühimme defteri kaydında İbrahim Paşa'ya Kars'ta ikamet etmesi gerektiği ve Sivas eyaletini mütesellimle yönetmesi bildirilmiştir.¹³ Bu hükümden de anlaşılacağı üzere sınırda bulunan Kars şehrinin idaresi ve güvenliği Osmanlı Devleti için fazlasıyla önemliydi.

Kars Eyaleti'nin İdarecileri

Bu çalışmada Kars eyaletinin 1750-1801 yılları arasındaki idarecileri ele alınmıştır. Konu ve tarih sınırlaması yapılır iken, kaynakların verimliliğine, çalışma alanının bakirliğine dikkat edilmiştir. Kars tarihi üzerine yapılmış

Hükümeti'nin Kuruluşu'nun 100. Yılı Münasebetiyle Kars ve Güney Kafkasya Tarihi Yazıları, Ed. Muharrem Turp, İstanbul 2019, s. 131-146.

⁹ Sadık Müfit Bilge, *Osmanlı Çağı'nda Kafkasya 1454-1829 (Tarih-Toplum-Ekonomi)*, İstanbul 2012, s. 237; Emin Ünsal, *Osmanlı Devleti'nin Kafkasya Politikaları ve Çıldır Valisi Süleyman Paşa'nın Faaliyetleri (1771-1791)*, Basılmamış Doktora Tezi, Trakya Üniversitesi SBE, Edirne 2021, s. 94-95; Yaşar Kop, *1828-1829 Osmanlı- Rus Savaşı'nda Kars ve Çevresi*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi SBE, Erzurum 1999, s. 20-21.

¹⁰ Ünsal, *a.g.t.*, s. 95.

¹¹ Orhankazi, *a.g.m.*, s. 142.

¹² BOA. A. DVNSNŞT.d., 16, s. 170.

¹³ Kadir Özbay, *177 Numaralı Mühimme Defterinin Transkripsiyon ve Tahlili (H.1192-1193/M.1777-1778)*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi SBE, Van 2008, s. 146-147.

araştırmalarda konuyla ilgili daha önce yapılmış müstakil bir çalışma bulunmamaktadır. Makalenin amacı Kars'a atanan idarecilerin atama ve görevden ayrılış tarihlerini, Kars'a atanmadan önceki görevlerini, Kars'tan ayrıldıktan sonraki görevlerini ortaya çıkarmaktır. İncelenen dönemin uzunluğu ve atanan kişilerin fazlalığı nedeni ile idarecilerin biyografilerine, Kars'taki görev süreleri zarfındaki faaliyetlerine değinilmemiştir.

Çalışmanın ana kaynaklarından olan Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi'nde bulunan 16 numaralı tahvil defteri(BOA. A. DVNSNŞT.d., 16), *XVIII. Yüzyılda Osmanlı Bürokrasisi Merkez ve Taşra Yöneticileri 1756-1792* adı altında yayınlanmıştır.¹⁴ Bu defter konuyla ilgili en kapsamlı kaynaktır. Ancak ilgili defter bu çalışmanın tarihlerini tam kapsamamaktadır ve kapsadığı dönemde de kronolojik olarak atamalar takip edildiğinde boşluklar bulunmaktadır. Kronolojik olarak atamaların takip edilmesi Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi'nde bulunan ilgili döneme ait atama kayıtlarını ihtiva eden defterler ve belgeler ile döneme ait kronikler ve günümüzde yazılmış olan telif eserlerden faydalanılarak yapılmaya çalışılmıştır.

İncelenen dönemde Kars'a yönetici olarak tayin edilenler vezir veya mîr-i mîran rütbesindedir. Ayrıca Ebubekir Ağa'ya yeniçeri ağalığından¹⁵ ve Numan Ağa'ya dergâh-ı âli kapıcıbaşılığından¹⁶ mîr-i mîran rütbesi verilerek beylerbeyi olarak atandıkları görülmektedir. Kars'a yönetici olarak atanan valilerden Zarbuna-zâde(Darbunezâde) Ömer Paşa¹⁷, Abdurrahman Paşa¹⁸ ve Delilbaşı el-Hac İbrahim Paşa¹⁹ Rumeli Beylerbeyiliği payesine sahiptir.

İncelenen belgelerde; bâ- hatt-ı hümayûn tevcih, bâ-hatt-ı hümayûn ibkâ, bâ-emr-i hümayûn tevcih, bâ-hatt-ı hümayûn ibkâ ve mukarrer kılınmıştır, mîr-i mîrandan mumaileyhe ibkâ, kemâkân ibkâ, rütbe-i mîr-i mîran ile tevcih, bâ-hatt-ı hümayûn şevket makrûn ibkâ, bâ-hatt-ı hümayûn şevket makrûn kemakân ibkâ, müceddeden tevcih, ibkâ, şeklinde atama şekilleri ile ilgili bilgiler verilmektedir.²⁰

Yapılan atamalarda; *kalesi muhafazası şartıyla, emr-i muhafazaya kıyâm ve ihtimam eylemek şartıyla, vezir müşârunileyhe Sivas eyaleti ilhakıyla*

¹⁴ *XVIII. Yüzyılda Osmanlı Bürokrasisi Merkez ve Taşra Yöneticileri 1756-1792*, Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Yayın No:3, İstanbul 2019.

¹⁵ BOA. A. DVNSNŞT.d., 16, s. 170; BOA. A. RSK.d., 1601, s. 53.

¹⁶ BOA. A. DVNSNŞT.d., 16, s. 169.

¹⁷ İzzî Süleyman Efendi, *İzzî Tarihi (Osmanlı Tarihi 1157-1165/1744-1752)*, Haz. Ziya Yılmaz, İstanbul 2019, s. 772; BOA. A.DVNSMHH. d. 154, h.no: 1087, s. 338.

¹⁸ İzzî Süleyman Efendi, *a.g.e.*, s. 926; BOA. A.DVNSMHH. d. 155, h.no: 938, s. 261.

¹⁹ BOA. A. DVNSNŞT.d., 16, s. 170; *XVIII. Yüzyılda Osmanlı Bürokrasisi Merkez ve Taşra Yöneticileri 1756-1792*, s. 365.

²⁰ BOA. A. DVNSNŞT.d., 16, s. 169-170.

kemakân ibkâ, eyaleti mezbur hala ber-vech-i arpalık İçil sancağına mutasarrıf mîr-i mirandan Mustafa dâme ikbâlühûya liva-i mezbur ilhakıyla bâ-hatt-ı hümayûn tevcih, eyalet-i mezbur kalesi muhafazası şartı ve Çorum sancağı ilhakıyla mîr-i miran-ı mumaiyleh Mustafa dâme ikbâlühûya kemakân ibkâ, kalesi muhafazası şartıyla hala ber-vech-i arpalık Kayseriyye sancağı mutasarrıfı Mehmed Emin Paşazâde Vezir Süleyman Paşa hazretlerine Kayseriyye üzerinde kalmak şartıyla bâ-hatt-ı hümayûn tevcih, Eyalet-i mezbûr kalesi muhafazası şartıyla Yeniçeri ağası olup Bursa'da ikâmete memur Ebubekir Ağa'ya rütbe-i mîr-i miranî ile tevcih, Dergâh-ı âli kapıcıbaşlarından Nu'man Ağa'ya rütbe-i mîr-i miranî ve kalesi muhafazası şartıyla bâ-hatt-ı hümayûn-ı şevket makrûn tevcih şeklinde belirleyici ifadeler kullanılarak deftere kaydedilmiştir.²¹

Osmanlı Devleti'nde yeni vali tayinleri ve ibkâlar diğer devlet görevlilerinde olduğu gibi Şevval ayında yapılırdı. Ancak ihtiyaca binaen yılın diğer dönemlerinde de atamalar veya ibkâlar yapılırdı.²² Kars'a yapılan atama kayıtlarına bakıldığında Şevval(L) ayında 40, Zilhicce(Z) ayında 7, Rebiülevvel(RA) ve Cemaziyelahir(C) aylarında 5'er, Rebiülahir(R), Receb(B), Ramazan(N) ve Zilkade(ZA) aylarında 4'er, Muharrem(M) ayında 3, Safer(S) ve Cemaziyelevvel(CA) aylarında 2'şer ve Şaban(Ş) ayında 1 şeklinde atamaların veya ibkâların yapıldığı görülmektedir(bkz. Tablo 1).

İncelenen dönemde Osmanlı Devleti'nde valiler veya beylerbeyiler eyaletlere bir yıllığına atanıyorlardı, bir yıldan sonra ya başka bir eyalete veya sancağa tayin ediliyorlar ya da ibkâ suretiyle bir yıl daha bulundukları yerde görevlerine devam ediyorlardı.²³ Tablo 1'e bakıldığında Kars'a yapılan atama kayıtları 52'i vali ataması, 29'u atanan valilerin görevlerinde ibkâsı ve 1'i atanan valinin müceddeden şeklinde yeniden atanması olmak üzere toplamda 82 kayıttan ibarettir. Kars'ta görev yapan valilerin bazıları defaten Kars'a atanmıştır. Zarbuna-zâde(Darbunezâde) Ömer Paşa'nın yaklaşık bir haftalık zamanla Kars'ta en kısa süre ile görev yapan vali olduğu söylenebilir. Kars'a üç defa vali olarak atanan ve defalarca ibkâ suretiyle görevinde bırakılan Numan Paşa yaklaşık 11 yıl 2 aylık süre ile Kars'ta en uzun süre görev yapan validir. Beylerbeyilerin atandığı yere kapı halkı ile birlikte hareket etmesi hem fazlasıyla zaman almaktaydı hem de fazlasıyla masraflıydı. Beylerbeyiler bu masrafları halktan çıkarmaya çalıştıkları için halk bu durumdan memnun değildi.²⁴ Devlet,

²¹ BOA. A. DVNSNŞT.d., 16, s. 169-170.

²² Ahmet Önal, "Sivas Eyaleti Valileri ve Beylerbeyileri (1753-1792)", *Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi Tarih'in Peşinde*, S: 21, 2019, s. 27.

²³ Kılıç, a.g.e, s. 19; İlhan Şahin, "XV ve XVI. Asırlarda Osmanlı Taşra Teşkilatının Özellikleri", *XV. ve XVI. Asırları Türk Asrı Yapan Değerler*, İstanbul 1999, s. 128.

²⁴ Mehmet İpşirli, "Beylerbeyi", *TDVİA*, C: 6, İstanbul 1992, s. 70.

bu hareketlilik sırasında hem zaman kaybını önlemek hem de ahaliye külfet çıkarmamak için yakın eyaletlerdeki beylerbeyilerin yerlerini birbiriyle değiştirme yoluna gidiyordu. Kars'ta görev yapan Abdülcemizâde Vezir Hüseyin Paşa'nın Trabzon'a atanması, Trabzon'daki görevinden istifade eden Zoralizâde Vezir Mehmed Paşa'nın Kars'a atanması sırasında hem eyaletlerin yakın olmasına hem de vüzeranın yer değişimlerinde halka fazlasıyla külfet çıkarılmamasına dikkat edilmiştir.²⁵

Kars'a vali ataması yapılırken genellikle Kars ve civar coğrafyayı bilen Kars veya yakın eyaletlerde daha önce görev yapmış olan vezir veya mir-i miran rütbesindeki kişiler vali olarak atanmaya çalışılmıştır.²⁶ Valiler genelde Erzurum, Çıldır/Ahışa, Trabzon/Batum ve Van gibi yakın eyaletlerden Kars'a atanmıştır. Bazen de Maraş, Haleb, Karaman ve Şehrizar eyaletleri gibi kısmen daha uzak yerlerden Kars'a vali olarak atandıkları görülmektedir. Ayrıca Kars'a Ankara, Çorum, Goniya, İçil, Karahisar-ı Sahib, Kayseriye, Kangırı, Niğde ve Sultanönü sancak mutasarrıflarının vali olarak tayin edildiği görülmektedir. Kars'tan ayrılan valilerin Çıldır, Erzurum, Haleb, Maraş, Musul, Rakka, Sivas, Trablusşam, Trabzon ve Van eyaletlerine vali ve İçil, Goniya, Karahisar-ı Sahib, Kayseriye, Kangırı ve Prizrin sancaklarına mutasarrıf olarak atandıkları söylenebilir. Yine Kars'ta görevi başında iken bazı valilerin azl edildikleri, Yusuf Paşa ve Kethüda Mehmed Paşa'nın da görevleri başında iken vefat ettikleri söylenebilir(bkz. Tablo I).

Kars'ta görev yapan vali veya beylerbeyiler bazı dönemlerde Kars ile birlikte farklı eyalet veya sancakları da yönetmiştir. Kars Valisi Seyyid İbrahim Paşa'ya gönderilen Evâil-i Şevval 1192/ 23 Ekim-1 Kasım 1778 tarihli hükümde Kars'ın hasılatının yeterli gelmemesi sebebiyle Sivas eyaletinin de kendisine ilhak edildiği belirtilmiştir.²⁷ Ayrıca atama kayıtlarında herhangi bir neden belirtilmese de daha önce İçil sancağı mutasarrıfı olan Mustafa Paşa'ya 7 L 1197/5 Eylül 1783 tarihinde İçil sancağı ile birlikte Kars eyaleti tevcih edilmiştir. Mustafa Paşa, İçil sancağının başkasına verilmesinden sonra 22 N 1198/9 Ağustos 1784 tarihinde Çorum sancağı ilhakıyla Kars'taki görevinde ibkâ kılınmıştır.²⁸ Yine, Kayseriye sancağı mutasarrıfı olan Mehmed Emin

²⁵ “...Kars eyaleti Trabzon canibine semt ve mütekârib olub vüzeranın nakl ve hareketlerinde çendân ahaliye külfet ve zahmet olmayacağı melhûz ve mukarrer olduğuna binâen Trabzon eyaleti dahi Kars valisi müşarîniyleye ve Kars eyaleti Zoralî-zâde Mehmed Paşa kullarına tevcih ve ihsân-ı hümâyûn buyrulmak babında” BOA. AE. SOSM. III 96/7358.

²⁶ BOA. A. DVNSNŞT.d., 16, s. 169-170.

²⁷ Özbay, a.g.t., s. 146-147.

²⁸ BOA. A. DVNSNŞT.d., 16, s. 170; BOA. A. RSK.d., 1601, s. 47; *XVIII. Yüzyılda Osmanlı Bürokrasisi Merkez ve Taşra Yöneticileri 1756-1792*, s. 209; Ahmed Vasıf Efendi, *Mehâsinü'l-Âsâr ve Hakaikü'l-Ahbâr*, Haz. Mücteba İLGÜREL, Ankara 1994, s. 185.

Paşazâde Vezir Süleyman Paşa 10 Za 1199/14 Eylül 1785 tarihinde Kayseriyye sancağı üzerinde kalmak şartıyla Kars vilayetine atanmıştır.²⁹

Tablo 1: XVIII. Yüzyılın İkinci Yarısında Kars Eyaleti'ne Atanan İdareciler

Adı	Önceki Görevi	Kars'a Tevcih Tarihi	Sonraki Görevi	Tevcih Tarihi
Yusuf Paşa		Evâsıt-ı Ş 1162/ 27 Temmuz-5 Ağustos 1749 ibkâ ³⁰		
Vezir Durak Mehmed Paşa	Karaman Valisi	Evâsıt-ı Cemaziyelahir 1163/17-27 Mayıs 1750 ³¹		
Zarbuna-zâde (Darbunezâde) Ömer Paşa	Şehrizor Beylerbeyi	13 L 1163/15 Eylül 1750 ³²	Van Valisi	Evâsıt-ı Şevval 1163/13-22 Eylül 1750 ³³
Yusuf Paşa	Van Beylerbeyi	Evâsıt-ı Şevval 1163/13-22 Eylül 1750 ³⁴		
Abdurrahman Paşa(Sarı Kethüda)		10 B 1165/24 Mayıs 1752 ³⁵	Haleb Valisi	10 Şaban 1165/23 Haziran 1752 ³⁶
Vezir Ahmed Paşa	Haleb Valisi	10 Şaban 1165/23 Haziran 1752 ³⁷		
Yusuf Paşa	Sabık Kars Beylerbeyi	Evâsıt-ı Şevval 1165/22-31 Ağustos 1752 ³⁸		
		12 Şevval 1166/12 Ağustos 1753 ibkâ ³⁹		
		Evâil-i Şevval 1166/1-10 Ağustos 1753 ibkâ ⁴⁰	Van Beylerbeyi	13 Zilkade 1166/11 Eylül 1753 ⁴¹

²⁹ BOA. A. DVNSNŞT.d., 16, s. 170.

³⁰ Yusuf Paşa'ya gönderilen Evâsıt-ı Ş 1162/ 27 Temmuz-5 Ağustos 1749 tarihli hükümde Kars eyaletinin kendisine ibkâ edildiği bildirilmektedir. BOA. A.DVNSMHHM. d. 154, h.no: 504, s. 176; Yine Evâsıt-ı R 1163/20-29 Mart 1750 tarihli mühimme kaydından anlaşıldığına göre Kars Eyaleti Yusuf Paşa'nın idaresindedir. Bkz. BOA. A.DVNSMHHM. d. 154, h.no: 883, s. 276.

³¹ İzzî Süleyman Efendi, *a.g.e.*, s. 772; Mühimme hükmünde cemazielahirin evâili olarak tarih düşülmüştür. BOA. A.DVNSMHHM. d. 154, h.no: 1046, s. 324; BOA. A.DVNSMHHM. d. 154, h.no: 1052, s. 326.

³² İzzî Süleyman Efendi, *a.g.e.*, s. 772; Ömer Paşa'nın Kars'a atanma tarihi mühimme kaydında cemazielevvelin yirmi yedinci günü/3 Haziran 1750 olarak yazılmıştır. BOA. A.DVNSMHHM. d. 154, h.no: 1087, s. 338.

³³ BOA. A.DVNSMHHM. d. 154, h.no: 1285, s. 405.

³⁴ BOA. A.DVNSMHHM. d. 154, h.no: 1284, s. 405.

³⁵ BOA. A.DVNSMHHM. d. 155, h.no: 880, s. 239.

³⁶ İzzî Süleyman Efendi, *a.g.e.*, s. 926; BOA. A.DVNSMHHM. d. 155, h.no: 938, s. 261.

³⁷ İzzî Süleyman Efendi, *a.g.e.*, s. 926; BOA. A.DVNSMHHM. d. 155, h.no: 938, s. 261.

³⁸ BOA. A.DVNSMHHM. d. 155, h.no: 1123, s. 296.

³⁹ Mehmed Hâkim Efendi, *Hâkim Efendi Tarihi (Osmanlı Tarihi 1166-1180/1752-1766)*, Haz. Tahir Güngör, Ed. Ziya Yılmaz, İstanbul 2019, C: I s. 63.

Abdülcelilzâde Vezir Hüseyin Paşa	Van Valisi	Evâsıt-ı ZA 1166/9-18 Eylül 1753 ⁴²		
		5 L 1167/26 Temmuz 1754 ibkâ ⁴³		
		7 Şevval 1168/17 Temmuz 1755 ibkâ ⁴⁴	Trabzon Valisi	Evâil-i Ca 1169/2-11 Şubat 1756 ⁴⁵
Zaralızâde Vezir Mehmed Paşa	Trabzon Valisi	Evâil-i Ca 1169/2-11 Şubat 1756 ⁴⁶	Sivas Valisi	8 L 1169/6 Temmuz 1756 ⁴⁷
Vezir Mustafa Paşa	Erzurum Valisi	8 L 1169/6 Temmuz 1756 ⁴⁸	Erzurum Valisi	5 L 1170/23 Haziran 1757 ⁴⁹
Yusuf Paşa	Van Beylerbeyi	5 L 1170/23 Haziran 1757 ⁵⁰		
Vezir el-Hac İbrahim Paşa	Trabzon Valisi	8 Ra 1171/20 Kasım 1757 ⁵¹	Erzurum Valisi	4 L 1171/11 Haziran 1758 ⁵²
Vezir Mustafa Paşa	Erzurum Valisi	4 L 1171/11 Haziran 1758 ⁵³	Erzurum Valisi	6 L 1172/2 Haziran 1759 ⁵⁴

⁴⁰ BOA. A.DVNSMHH. d. 155, h.no: 1911, s. 510.

⁴¹ Mehmed Hâkim Efendi, *a.g.e.*, s. 66; BOA. A.DVNSMHH. d. 155, s. 533, h.no: 2021; BOA. AE. SMHD. I, 265/21471.

⁴² BOA. AE. SMHD. I, 265/21471; BOA. A.DVNSMHH. d. 155, h.no: 2020, s. 533; BOA. C.DH., 139/6949; Hüseyin Paşa'nın Kars'a atama tarihi ile farklı kayıtlarda mevcuttur. Sicill-i Osmanî'de Şevval 1166/Ağustos 1753 olarak gösterilir. Bkz. Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmanî*, Çev. Seyit Ali Kahraman, İstanbul 1996, C: 3, s. 717; Ahmed Vasıf Efendi, 23 Zilkade 1166/21 Eylül 1753 göstermektedir. Bkz. Nevzat Sağlam, *Ahmed Vâsıf Efendi ve Mehâsinü'l-Âsâr ve Haka'iku'l-Ahbâr'ı 1166-1188/1752-1774*, Basılmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi SBE, İstanbul 2014, s. 21; Hâkim Efendi Tarihi'nde ise atama tarihi 3 Zilkade 1166/1 Eylül 1753 olarak gösterilmektedir. Bkz. Mehmed Hâkim Efendi, *a.g.e.*, s. 66.

⁴³ BOA. A.NŞT.d. 1386, s. 2; Hâkim Efendi Tarihi'nde atama tarihi 27 Temmuz olarak gösterilmektedir. Bkz. Mehmed Hâkim Efendi, *a.g.e.*, s. 142.

⁴⁴ Mehmed Hâkim Efendi, *a.g.e.*, s. 291.

⁴⁵ BOA. A.DVNSMHH. d. 157, h.no: 822, s. 279; BOA. AE. SOSM. III 96/7358.

⁴⁶ BOA. A.DVNSMHH. d. 157, h.no: 821, s. 278-279; BOA. AE. SOSM. III 96/7358.

⁴⁷ *XVIII. Yüzyılda Osmanlı Bürokrasisi Merkez ve Taşra Yöneticileri 1756-1792*, s. 203; BOA. A.DVNSMHH. d. 158, h.no: 310, s. 116; ÖNAL, *a.g.m.*, s. 37.

⁴⁸ BOA. A. DVNSNŞT.d., 16, s. 170; BOA. A.DVNSMHH. d. 158, h.no: 328, s. 121.

⁴⁹ *XVIII. Yüzyılda Osmanlı Bürokrasisi Merkez ve Taşra Yöneticileri 1756-1792*, s. 293; BOA. A.DVNSMHH. d. 159, h.no:548, s. 205; Mehmet İnbaşı, "Erzurum Eyâleti ve İdarecileri (1750-1800)", *Prof. Dr. Enver Konukçu Armağanı*, Ankara 2012, s. 529.

⁵⁰ BOA. A. DVNSNŞT.d., 16, s. 170; BOA. A.DVNSMHH. d. 159, h.no: 549, s. 205.

⁵¹ BOA. A. DVNSNŞT.d., 16, s. 170; Hâkim Efendi Tarihi'nde İbrahim Paşa'nın atama tarihi 11-20 Rebiülevvel 1171/23 Kasım-2 Aralık 1757 olarak gösterilmiştir. Bkz. Mehmed Hâkim Efendi, *a.g.e.*, s. 518.

⁵² *XVIII. Yüzyılda Osmanlı Bürokrasisi Merkez ve Taşra Yöneticileri 1756-1792*, s. 293; İnbaşı, *a.g.m.*, s. 529; Mehmed Hâkim Efendi, *a.g.e.*, s. 675.

⁵³ BOA. A. DVNSNŞT.d., 16, s. 170; Mehmed Hâkim Efendi, *a.g.e.*, s. 675.

Vezir İbrahim Paşa	Erzurum Valisi	6 L 1172/2 Haziran 1759 ⁵⁵	Çıldır Valisi	9 Ca 1172/8 Ocak 1759 ⁵⁶
Yusuf Paşa	Sabık Kars Beylerbeyi	9 Z 1172/3 Ağustos 1759 ⁵⁷		
Vezir İbrahim Paşa	Çıldır Valisi	18 C 1174/ 25 Ocak 1761 ⁵⁸	Erzurum Valisi	10 L 1174/ 15 Mayıs 1761 ⁵⁹
Yusuf Paşa	Sabık Kars Beylerbeyi	10 L 1174/ 15 Mayıs 1761 ⁶⁰	15 Z 1174/18 Temmuz 1761 tarihinde vefat etmiştir. ⁶¹	
Tuz Paşazade Ahmed		21 M 1175/22 Ağustos 1761 ⁶²		
		5 L 1175/29 Nisan 1762 ibkâ ⁶³	Kayseriye Sancağı Mutasarrıfı	10 L 1176/24 Nisan 1763 ⁶⁴

⁵⁴ XVIII. Yüzyılda Osmanlı Bürokrasisi Merkez ve Taşra Yöneticileri 1756-1792, s. 293; Hâkim Efendi Tarihi'nde Mustafa Paşa'nın Erzurum'a atanma tarihi 1-10 Şabân/ 30 Mart-8 Nisan 1759 olarak gösterilmiştir. Bkz. Mehmed Hâkim Efendi, *a.g.e.*, s. 789.

⁵⁵ BOA. A. DVNSNŞT.d., 16, s. 170; BOA. A.RSK.d., 1578, s. 4; Hâkim Efendi Tarihi'nde İbrahim Paşa'nın Kars'a atanma tarihi 1-10 Şabân/ 30Mart-8 Nisan 1759 olarak gösterilmiştir. Bkz. Mehmed Hâkim Efendi, *a.g.e.*, s. 789.

⁵⁶ BOA. A.RSK.d., 1578, s. 4; BOA. A. DVNSNŞT.d., 16, s. 170; XVIII. Yüzyılda Osmanlı Bürokrasisi Merkez ve Taşra Yöneticileri 1756-1792, s. 316; Vezir İbrahim Paşa Kars'tan sonra Çıldır Eyaletine tevcih olmuştur. Her iki defterde de İbrahim Paşa'nın Çıldır Eyaleti'ne tevcih tarihi 9 Ca 1172/8 Ocak 1759 şeklinde yazılmıştır. Ancak Vezir İbrahim Paşa'nın Kars'a tevcih tarihi 6 L 1172/2 Haziran 1759'dur. İbrahim Paşa'nın Kars'tan ayrılışı Kars'a atama tarihinden önce olamayacağından buradaki tarih karmaşası kâtiblerin sehven yaptığı yanlışlıktan kaynaklanmış olmalıdır. BOA. A. DVNSNŞT.d., 16 numaralı tahvil defteri üzerinde daha önce çalışmış olan Mehmet İnbaşı, mezkûr tarihi 9 Ca 1173/29 Aralık 1759 olarak okumuştur. Bkz. Mehmet İnbaşı, "XVIII. Yüzyılın İkinci Yarısında Çıldır Eyâleti ve İdarecileri", *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C: 7, S:1, 2006, s. 91; Hâkim Efendi Tarihi'nde, 1-30 Cumâdelülâ 1173/21 Aralık 1759-19 Ocak 1760 tarihinde İbrahim Paşa'ya Kars eyaleti, Vezir Ahmed Paşa'ya da Çıldır eyaleti ibkâ olundu şeklinde gösterilmiştir. Çıldır valisi Vezir Ahmed Paşa'nın isyanı ve akabinde katl edilmesi üzerine de İbrahim Paşa'nın Çıldır eyaletine tevcih edildiği yazılmıştır. Bkz. Mehmed Hâkim Efendi, *Hâkim Efendi Tarihi (Osmanlı Tarihi 1166-1180/1752-1766)*, C: II, Haz. Tahir Güngör, Ed. Ziya Yılmaz, İstanbul 2019, s. 947.

⁵⁷ BOA. A. DVNSNŞT.d., 16, s. 170.

⁵⁸ BOA. A. DVNSNŞT.d., 16, s. 170; BOA. A.RSK.d., 1578, s. 4; BOA. A.NŞT.d. 1390, s. 2; BOA. C.DH. 348/17385; İNBAŞI, *a.g.m.*, s. 529.

⁵⁹ BOA. A.RSK.d., 1578, s. 4; BOA. A.NŞT.d. 1390, s. 2; XVIII. Yüzyılda Osmanlı Bürokrasisi Merkez ve Taşra Yöneticileri 1756-1792, s. 293; Mehmed Hâkim Efendi, *a.g.e.*, s. 1014.

⁶⁰ BOA. A. DVNSNŞT.d., 16, s. 170; Mehmed Hâkim Efendi, *a.g.e.*, s. 1016; Arşiv belgesinde "şimdilik mutasarrıfı sabık Mirimiran Yusuf Paşa kullarına tevcih" şeklinde kayıt düşülmüştür. Bu ifade eyaletin geçici olarak Yusuf Paşa'ya tevcih edildiğini göstermektedir(BOA. A.NŞT.d. 1390, s. 2.).

⁶¹ BOA. TS.MA.e, 534/2, s.1.

⁶² BOA. A.DVNSMHH. d. 162, h.no:651-652, s. 223.

⁶³ BOA. A. DVNSNŞT.d., 16, s. 170; Mehmed Hâkim Efendi, *a.g.e.*, s. 1060.

⁶⁴ XVIII. Yüzyılda Osmanlı Bürokrasisi Merkez ve Taşra Yöneticileri 1756-1792, s. 187.

Vezir el-Hac İbrahim Paşa	Erzurum Valisi	4 N 1176/19 Mart 1763 ⁶⁵		
		1-10 Şevvâl 1176/15-24 Nisan 1763 ibkâ ⁶⁶	Erzurum Valisi	6 L 1177/8 Nisan 1764 ⁶⁷
Vezir Kapıkıran Mehmed Paşa	Trabzon Valisi	6 L 1177/8 Nisan 1764		
		4 L 1178/27 Mart 1765 ibkâ ⁶⁸	Trabzon Valisi	17 M 1179/6 Temmuz 1765 ⁶⁹
Avkatlızâde Seyyid Mustafa Paşa	Çorum Sancağı Mutasarrıfı	18 M 1179/7 Temmuz 1765 ⁷⁰	Van Valisi	27 M 1179/16 Temmuz 1765 ⁷¹
Vezir Kapıkıran Mehmed Paşa	Trabzon Valisi	27 M 1179/16 Temmuz 1765 ⁷²	Maraş Valisi	23 Ra 1179/9 Eylül 1765 ⁷³
Yeğen Ahmed Paşa	Maraş Beylerbeyi	23 Ra 1179/9 Eylül 1765		
		6 L 1179/18 Mart 1766 ibkâ ⁷⁴	Kangırı sancağı mutasarrıfı	20 C 1180/23 Kasım 1766 ⁷⁵
Vezir Kethüda Mehmed Paşa	Karaman Valisi	Gurre-i R 1180/ 6 Eylül 1766 ⁷⁶		
		5 L 1180/6 Mart 1767 ibkâ ⁷⁷	5 Mayıs 1767 tarihinde Kars'ta vefat etmiştir. ⁷⁸	
Kel Ahmed Paşazade	Haleb	29 Za 1180/28 Nisan 1767 ⁷⁹	İçil	29 Z 1180/28 Mayıs

⁶⁵ BOA. A. DVNSNŞT.d., 16, s. 170; BOA. A.RSK.d., 1578, s. 4; Sağlam, a.g.t., s. 224; Mehmed Hâkim Efendi, a.g.e., s. 1101.

⁶⁶ Mehmed Hâkim Efendi, a.g.e., s. 1110.

⁶⁷ BOA. A.RSK.d., 1578, s. 4; XVIII. Yüzyılda Osmanlı Bürokrasisi Merkez ve Taşra Yöneticileri 1756-1792, s. 293; Mehmed Hâkim Efendi, a.g.e., s. 1144; İNBAŞI, a.g.m., s. 529.

⁶⁸ BOA. A. DVNSNŞT.d., 16, s. 170; BOA. A.RSK.d., 1578, s. 12; Mehmed Hâkim Efendi, a.g.e., s. 1144.

⁶⁹ XVIII. Yüzyılda Osmanlı Bürokrasisi Merkez ve Taşra Yöneticileri 1756-1792, s. 371; Mehmet İNBAŞI, “Trabzon/Batum Eyâleti Valileri (1755-1795)”, Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, S: 31, Erzurum 2006, s. 169.

⁷⁰ BOA. A. DVNSNŞT.d., 16, s. 170.

⁷¹ XVIII. Yüzyılda Osmanlı Bürokrasisi Merkez ve Taşra Yöneticileri 1756-1792, s. 378; Mehmet İNBAŞI, “Van Valileri (1755-1835)”, Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, Prof. Dr. Zeki Başar Özel Sayısı, S: 29, Erzurum 2006, s. 199.

⁷² BOA. A. DVNSNŞT.d., 16, s. 170; BOA. C.DH. 299/14926.

⁷³ XVIII. Yüzyılda Osmanlı Bürokrasisi Merkez ve Taşra Yöneticileri 1756-1792, s. 217.

⁷⁴ BOA. A. DVNSNŞT.d., 16, s. 170.

⁷⁵ XVIII. Yüzyılda Osmanlı Bürokrasisi Merkez ve Taşra Yöneticileri 1756-1792, s. 174.

⁷⁶ BOA. A. DVNSNŞT.d., 16, s. 170; Sağlam, a.g.t., s. 279; Mehmed Hâkim Efendi, a.g.e., s. 1215.

⁷⁷ BOA. A. DVNSNŞT.d., 16, s. 170.

⁷⁸ KIRZIOĞLU, a.g.e., s. 545.

Vezir Ali Paşa	Valisi		Sancağı Mutasarrıfı	1767 ⁸⁰
Sarızâde Mehmed	Van Muhafızı	29 Z 1180/28 Mayıs 1767 ⁸¹		
		4 L 1181/23 Şubat 1768 ibkâ ⁸²	Sivas Valisi	2 Z 1181/20 Nisan 1768 ⁸³
Abdi Paşa	Sivas Valisi	2 Z 1181/20 Nisan 1768 ⁸⁴	Kangırı sancağı mutasarrıfı	5 Ra 1182/20 Temmuz 1768 ⁸⁵
Yeğen Ahmed Paşa	Kangırı Mutasarrıfı	5 Ra 1182/20 Temmuz 1768		
		14 L 1183/10 Şubat 1770 ibkâ		
		23 L 1184/9 Şubat 1771 ibkâ		
		12 Za 1185/16 Şubat 1772 ibkâ ⁸⁶	Erzurum Valisi	3 Ca 1186/2 Ağustos 1772 ⁸⁷
Yeğenzâde Ömer Paşa	Van Muhafızı	8 L 1186/2 Ocak 1773		
		4 L 1187/19 Aralık 1773 ibkâ ⁸⁸	Kayseriye Sancağı Mutasarrıfı	3 R 1189/3 Haziran 1775 ⁸⁹
Yakub Paşa		17 Ra 1188/28 Mayıs 1774 ⁹⁰	Mazul	8 B 1188/14 Eylül 1774 ⁹¹
Vezir Yeğen Ali Paşa	Erzurum	8 B 1188/ 14 Eylül 1774 ⁹²	Erzurum	Selh-i Ca 1189/29

⁷⁹ BOA. A. DVNSNŞT.d., 16, s. 170; Ahmed Vasıf Efendi, Ali Paşa'nın atama tarihini 27 Nisan göstermektedir. Bkz. SAĞLAM, *a.g.t.*, s. 291; Çeşmi-zâde, atama tarihini ayın 28'i olarak göstermiştir. Bkz. Çeşmi-zâde Mustafa Reşid, *Çeşmi-zâde Tarihi*, Haz. Bekir Kütükoğlu, İstanbul 1959, s. 27.

⁸⁰ Çeşmi-zâde Mustafa Reşid, *a.g.e.*, s. 37; *XVIII. Yüzyılda Osmanlı Bürokrasisi Merkez ve Taşra Yöneticileri 1756-1792*, s. 226.

⁸¹ BOA. A. DVNSNŞT.d., 16, s. 170; Çeşmi-zâde Mustafa Reşid, *a.g.e.*, s. 37; Sağlam, *a.g.t.*, s. 294.

⁸² BOA. A. DVNSNŞT.d., 16, s. 170.

⁸³ *XVIII. Yüzyılda Osmanlı Bürokrasisi Merkez ve Taşra Yöneticileri 1756-1792*, s. 204; ÖNAL, *a.g.m.*, s. 41.

⁸⁴ BOA. A. DVNSNŞT.d., 16, s. 170.

⁸⁵ *XVIII. Yüzyılda Osmanlı Bürokrasisi Merkez ve Taşra Yöneticileri 1756-1792*, s. 174; Ahmed Vasıf Efendi, atama tarihini 16 Temmuz 1768 olarak göstermektedir. Bkz. SAĞLAM, *a.g.t.*, s. 312.

⁸⁶ BOA. A. DVNSNŞT.d., 16, s. 170.

⁸⁷ BOA. TS. MA.e, 788/65; *XVIII. Yüzyılda Osmanlı Bürokrasisi Merkez ve Taşra Yöneticileri 1756-1792*, s. 294; İNBAŞI, *a.g.m.*, s. 530.

⁸⁸ BOA. A. DVNSNŞT.d., 16, s. 170.

⁸⁹ *XVIII. Yüzyılda Osmanlı Bürokrasisi Merkez ve Taşra Yöneticileri 1756-1792*, s. 188.

⁹⁰ BOA. A. DVNSNŞT.d., 16, s. 170; BOA. A. RSK.d., 1601, s. 45.

⁹¹ BOA. A. RSK.d., 1601, s. 45.

	Valisi		Valisi	Temmuz 1775 ⁹³
Vezir İzzet Ahmed Paşa	Erzurum Valisi	Selh-i Ca 1189/29 Temmuz 1775 ⁹⁴	Haleb Valisi	6 L 1189/30 Kasım 1775 ⁹⁵
Vezir el-Hac Ali Paşa	Haleb Valisi	6 L 1189/30 Kasım 1775 ⁹⁶		
Gürcüzâde Halil Paşa	Niğde Sancağı Mutasarrıfı	16 Z 1189/7 Şubat 1776 ⁹⁷	Prizrin Sancağı	Gurre-i Za 1190/12 Aralık 1776 ⁹⁸
Vezir el-Hac Ali Paşa	Kars Valisi	16 Ra 1190/5 Mayıs 1776 ⁹⁹	Kayseriyye sancağı mutasarrıfı	8 N 1191/10 Ekim 1777 ¹⁰⁰
Osman Paşa	Ankara Sancağı Mutasarrıfı	27 C 1191/2 Ağustos 1777		
		8 N 1191/10 Ekim 1777 müceddeden tevcih ¹⁰¹	Kayseriyye sancağı mutasarrıfı	11 R 1192/9 Mayıs 1778 ¹⁰²
Seyyid İbrahim Paşa	Erzurum Valisi	11 R 1192/9 Mayıs 1778		
		5 L 1192/27 Ekim 1778 Sivas Eyaleti ilhaken ibkâ ¹⁰³	Rakka Valisi	9 R 1193/26 Nisan 1779 ¹⁰⁴
Abaza Mehmed Paşa	Goniya Sancağı Mutasarrıfı	10 R 1193/27 Nisan 1779 ¹⁰⁵	Goniya Sancağı Mutasarrıfı	20 N 1193/1 Ekim 1779 ¹⁰⁶

⁹² BOA. A. DVNSNŞT.d., 16, s. 170.

⁹³ *XVIII. Yüzyılda Osmanlı Bürokrasisi Merkez ve Taşra Yöneticileri 1756-1792*, s. 294; İNBAŞI, a.g.m., s. 530.

⁹⁴ BOA. A. DVNSNŞT.d., 16, s. 170.

⁹⁵ *XVIII. Yüzyılda Osmanlı Bürokrasisi Merkez ve Taşra Yöneticileri 1756-1792*, s. 234.

⁹⁶ BOA. A. DVNSNŞT.d., 16, s. 170.

⁹⁷ BOA. A. DVNSNŞT.d., 16, s. 170.

⁹⁸ *XVIII. Yüzyılda Osmanlı Bürokrasisi Merkez ve Taşra Yöneticileri 1756-1792*, s. 94.

⁹⁹ BOA. A. DVNSNŞT.d., 16, s. 170; Enverî atama tarihini Aralık 1776 olarak göstermektedir. Bkz. Hikmet Çiçek, *(Vekâyi-nüvis) Sadullah Enverî Efendi ve Tarihi'nin II. Cildinin Metin ve Tahlili (1187/-1197/1774-1783)*, Basılmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi TAE, Erzurum 2018, s. 306.

¹⁰⁰ *XVIII. Yüzyılda Osmanlı Bürokrasisi Merkez ve Taşra Yöneticileri 1756-1792*, s. 188.

¹⁰¹ BOA. A. DVNSNŞT.d., 16, s. 170.

¹⁰² *XVIII. Yüzyılda Osmanlı Bürokrasisi Merkez ve Taşra Yöneticileri 1756-1792*, s. 188.

¹⁰³ BOA. A. DVNSNŞT.d., 16, s. 170; Özbay, a.g.t., s. 146.

¹⁰⁴ *XVIII. Yüzyılda Osmanlı Bürokrasisi Merkez ve Taşra Yöneticileri 1756-1792*, s. 265; Enverî, Seyyid İbrahim Paşa'nın Rakka eyaletine atama tarihini 27 Mart 1779 olarak göstermektedir. Bkz. ÇİÇEK, a.g.t., s. 266-267.

¹⁰⁵ BOA. A. DVNSNŞT.d., 16, s. 170; BOA. A. RSK.d., 1601, s. 38; Enverî, Abaza Mehmed Paşa'nın atama tarihini 27 Mart 1779 olarak göstermektedir. Bkz. Çiçek, a.g.t., s. 312.

¹⁰⁶ BOA. A. RSK.d., 1601, s. 38.

Ebubekir Ağa	Yeniçeri Ağası	20 N 1193/1 Ekim 1779 ¹⁰⁷	Karahisar-ı Sahib Sancağı Mutasarrıfı	14 C 1194/17 Haziran 1780 ¹⁰⁸
Zaralızâde Abdullah Paşa	Karahisar-ı Sahib Mutasarrıfı	14 C 1194/17 Haziran 1780		
		4 L 1195/ 23 Eylül 1781 ibkâ ¹⁰⁹	Mazul	9 Z 1195/26 Kasım 1781 ¹¹⁰
Canikli Süleyman Paşazâde Mehmed Paşa	Çorum Sancağı Mutasarrıfı	9 Z 1195/26 Kasım 1781 ¹¹¹	Mazul	7 C 1196/20 Mayıs 1782 ¹¹²
İbrahim Paşazâde Vezir Mustafa Paşa	Erzurum Valisi	7 C 1196/20 Mayıs 1782 ¹¹³	Rakka Eyaleti	4 L 1196/12 Eylül 1782 ¹¹⁴
Vezir el-Hac İbrahim Paşa	Haleb Valisi	4 L 1196/12 Eylül 1782 ¹¹⁵	Mazul	7 L 1197/5 Eylül 1783 ¹¹⁶
Mustafa Paşa	İçil Sancağı Mutasarrıfı	7 L 1197/5 Eylül 1783 İçil Sancağı ile birlikte tevcih edilmiştir.		
		22 N 1198/9 Ağustos 1784 Çorum Sancağının ilhakıyla ibkâ ¹¹⁷		
		5 L 1198/22 Ağustos 1998 Çorum Sancağının ilhakıyla ibkâ ¹¹⁸	Maraş Beylerbeyi	2 R 1199/12 Şubat 1785 ¹¹⁹
Zülkadrzâde Ömer	Maraş Beylerbeyi	2 R 1199/12 Şubat 1785 ¹²⁰	Maraş beylerbeyi	9 B 1199/18 Mayıs 1785 ¹²¹

¹⁰⁷ BOA. A. DVNSNŞT.d., 16, s. 170; BOA. A. RSK.d., 1601, s. 53.

¹⁰⁸ BOA. A. RSK.d., 1601, s. 53; *XVIII. Yüzyılda Osmanlı Bürokrasisi Merkez ve Taşra Yöneticileri 1756-1792*, s. 165.

¹⁰⁹ BOA. A. DVNSNŞT.d., 16, s. 170; BOA. A. RSK.d., 1601, s. 25.

¹¹⁰ BOA. A. RSK.d., 1601, s. 25.

¹¹¹ BOA. A. DVNSNŞT.d., 16, s. 170; BOA. A. RSK.d., 1601, s. 50.

¹¹² BOA. A. RSK.d., 1601, s. 50.

¹¹³ BOA. A. DVNSNŞT.d., 16, s. 170; BOA. A. RSK.d., 1601, s. 5; Çiçek, *a.g.t.*, s. 318.

¹¹⁴ BOA. A. RSK.d., 1601, s. 5.

¹¹⁵ BOA. A. DVNSNŞT.d., 16, s. 170; BOA. A. RSK.d., 1601, s. 11; Enverî, Abaza Mehmed Paşa'nın atama tarihini 27 Mart 1779 olarak göstermektedir. Bkz. Çiçek, *a.g.t.*, s. 318.

¹¹⁶ BOA. A. RSK.d., 1601, s. 11.

¹¹⁷ BOA. A. DVNSNŞT.d., 16, s. 170; BOA. A. RSK.d., 1601, s. 47; *XVIII. Yüzyılda Osmanlı Bürokrasisi Merkez ve Taşra Yöneticileri 1756-1792*, s. 209; Ahmed Vasıf Efendi, *a.g.e.*, s. 185.

¹¹⁸ BOA. A. DVNSNŞT.d., 16, s. 170.

¹¹⁹ *XVIII. Yüzyılda Osmanlı Bürokrasisi Merkez ve Taşra Yöneticileri 1756-1792*, s. 218.

¹²⁰ BOA. A. DVNSNŞT.d., 16, s. 170; BOA. AE. SABH.I., 41/2998, s. 4.

¹²¹ *XVIII. Yüzyılda Osmanlı Bürokrasisi Merkez ve Taşra Yöneticileri 1756-1792*, s. 219.

Mustafa Paşa	Maraş Beylerbeyi	19 B 1199/28 Mayıs 1785 ¹²²	Çorum Sancağı mutasarrıfı	3 Ş 1200/1 Haziran 1786 ¹²³
Mehmed Emin Paşazâde Vezir Süleyman Paşa	Kayseriyye Sancağı Mutasarrıfı	10 Za 1199/14 Eylül 1785 Kayseriyye Sancağı üzerinde kalmak şartıyla ¹²⁴	Musul Valisi	21 C 1200/21 Nisan 1786 ¹²⁵
Delilbaşı el-Hac İbrahim Paşa	Karahisar-ı Sahib Sancağı Mutasarrıfı	22 Z 1200/16 Ekim 1786 ¹²⁶	Trablusşam Valisi	2 S 1201/26 Kasım 1786 ¹²⁷
Nu'man Ağa	Dergâh-ı Âli Kapıcıbaşı	2 S 1201/26 Kasım 1786		
		4 L 1201/10 Temmuz 1787 ibkâ		
		3 L 1202/7 Temmuz 1788 ibkâ ¹²⁸		
		12 N 1203/6 Haziran 1789 ibkâ ¹²⁹		
		11 L 1204/24 Haziran 1790 ibkâ ¹³⁰		
		2 L 1205/4 Haziran 1791 ibkâ ¹³¹		
		3 L 1206/25 Mayıs 1792 ibkâ ¹³²	Mazul	3 Zilhicce 1209/19 Haziran 1795 ¹³³
Kayseriyyeli İbrahim Paşa	Sultanönü Sancağı Mutasarrıfı	3 Zilhicce 1209/19 Haziran 1795 ¹³⁴	Mazul	22 Receb 1210/1 Şubat 1796 ¹³⁵

¹²² BOA. A. DVNSNŞT.d., 16, s. 170.

¹²³ XVIII. Yüzyılda Osmanlı Bürokrasisi Merkez ve Taşra Yöneticileri 1756-1792, s. 209.

¹²⁴ BOA. A. DVNSNŞT.d., 16, s. 170.

¹²⁵ XVIII. Yüzyılda Osmanlı Bürokrasisi Merkez ve Taşra Yöneticileri 1756-1792, s. 414.

¹²⁶ BOA. A. DVNSNŞT.d., 16, s. 170; XVIII. Yüzyılda Osmanlı Bürokrasisi Merkez ve Taşra Yöneticileri 1756-1792, s. 365.

¹²⁷ XVIII. Yüzyılda Osmanlı Bürokrasisi Merkez ve Taşra Yöneticileri 1756-1792, s. 261.

¹²⁸ BOA. A. DVNSNŞT.d., 16, s. 169.

¹²⁹ BOA. A. DVNSNŞT.d., 16, s. 169; BOA. A.RSK.d., 1589, s. 18; BOA. C.DH. 334/16666.

¹³⁰ BOA. A. DVNSNŞT.d., 16, s. 169; BOA. A.RSK.d., 1589, s. 18; BOA. A.RSK.d. 1698, s. 2.

¹³¹ BOA. A. DVNSNŞT.d., 16, s. 169; BOA. A.RSK.d., 1589, s. 18.

¹³² BOA. A. DVNSNŞT.d., 16, s. 169; BOA. A.RSK.d., 1589, s. 18.

¹³³ Hüseyin Sarıkaya, *Ahmed Vâsıf Efendi ve Mehâsinü'l-Âsâr ve Haka'iku'l-Ahbâr'ı 1209-1219/1794-1805*, Basılmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi SBE, İstanbul 2013, s. CLXXIII, 49; Nuri Tarihi'nde, Nu'man Paşa'nın azl tarihi 20 Haziran olarak gösterilmektedir. Bkz. Seydi Vakkas Toprak, *Nuri Tarihi*, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi SBE, İstanbul 2011, s. 237.

¹³⁴ Sarıkaya, *a.g.t.*, s. CLXXIII, 49; Toprak, *a.g.t.*, s. 237.

¹³⁵ Sarıkaya, *a.g.t.*, s. 117; Toprak, *a.g.t.*, s. 358.

Nu'man Paşa		22 Receb 1210/1 Şubat 1796 ¹³⁶		
		3 L 1210/11 Nisan 1796 ibkâ		
		4 L 1211/ 2 Nisan 1797 ibkâ ¹³⁷		
		4 L 1212/22 Mart 1798 ibkâ ¹³⁸	Van Valisi	4 L 1213/11 Mart 1799 ¹³⁹
Mehmed Emin Paşa		4 L 1213/11 Mart 1799 ¹⁴⁰		
Nu'man Paşa	Van Muhafızı	24 Safer 1214/28 Temmuz 1799 ¹⁴¹		
		4 L 1215/18 Şubat 1801 ibkâ ¹⁴²		

Sonuç

Kars eyaleti, serhadde olması nedeniyle hem sınırların korunmasında hem de Kafkasya ve İran coğrafyasına yapılacak seferlerde önemli bir merkezdi. Bu nedenle Kars'ın yönetimi Osmanlı Devleti için önemli bir konuydu. Bundan dolayı şehre atanan yöneticilerin tecrübeli ve o coğrafyayı bilen kişiler olmasına dikkat edilmiştir.

İncelenen dönemde Kars'a yapılan tevcihat 82 kayıttan ibarettir. Kars'ta görev yapan idareciler vezir veya mîr-i mîran rütbesindedir, ayrıca bazıları Rumeli Beylerbeyiliği payesine sahiptir. Kars'ta en kısa süre Zarbuna-zâde(Darbunezâde) Ömer Paşa ve en uzun süre Numan Paşa yöneticilik yapmıştır.

İnbaşı'nın aynı dönemi kapsayan çalışmaları incelendiğinde, Kars eyaletine yakın olan Çıldır eyaletinde 43, Erzurum eyaletinde 56, Trabzon eyaletinde 59 ve Van eyaletinde 53 tevcihat yapıldığı görülmektedir. Kars'ta yaklaşık 51 yıllık süreçte 82 tevcihat kaydının olması, atanan valilerin bazılarının bir seneyi doldurmadan Kars'tan ayrılmaları ve aynı sene içerisinde şehre iki veya üç vali ataması yapılması şehirde yönetim bakımından sıkıntıların olduğunu göstermektedir.

¹³⁶ Sarıkaya, *a.g.t.*, s. 117; Toprak, *a.g.t.*, s. 358.

¹³⁷ BOA. A.RSK.d., 1593, s. 6.

¹³⁸ BOA. A.RSK.d., 1593, s. 6; BOA. C.DH. 325/13216.

¹³⁹ Toprak, *a.g.t.*, s. 790.

¹⁴⁰ BOA. A.RSK.d., 1593, s. 6; Toprak, *a.g.t.*, s. 790.

¹⁴¹ Sarıkaya, *a.g.t.*, s. 388.

¹⁴² BOA. A.DVNSNŞT.d., 53, s. 18.

KAYNAKLAR

1. Arşiv Belgeleri

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)

Bab-ı Asafî, Tahvil(Nişan) Defterleri (A. DVNSNŞT.d.), 16, 53.

Bab-ı Asafî, Mühimme Defterleri (A.DVNSMHM. d.), 154, 155, 157, 158, 159, 162.

Bab-ı Asafî, Ruus Kalemi Defterleri (A. RSK.d.), 1578, 1589, 1593, 1601, 1698.

Bab-ı Asafî, Nişan ve Tahvil Defterleri (A.NŞT.d.), 1386, 1390.

Ali Emiri, Abdülhamid I(AE. SABH.I), 41/2998.

Ali Emiri, Mahmud I (AE. SMHD.I), 265/21471.

Ali Emiri, Osman III (AE. SOSM. III), 96/7358.

Cevdet Dâhiliye (C.DH), 139/6949, 299/14926, 325/13216, 334/16666, 348/17385.

Topkapı Sarayı Müzesi Evrakı (TS. MA.e), 534/2, 788/65.

2. Kitap ve Makaleler

Ahmed Vasîf Efendi, *Mehâsinü'l-Âsâr ve Hakaikü'l-Ahbâr*, Haz. Mücteba İlgürel, TTK, Ankara 1994.

AKYÜZ, Jülide, “16. ve 19. Yüzyıllar Arasında Kars Tarihi”, *Kars Beyaz Uykusuz Uzakta*, YKY, İstanbul 2006, ss. 77-93.

_____, “Kadim Şehir Kars II”, *Akra Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi*, S: 6, İstanbul Mayıs 2015, ss. 57-98.

AYDIN, Bilgin-GÜNALAN, Rıfat, “Ruus Defterlerine Göre XVI. Yüzyılda Osmanlı Eyalet Teşkilatı ve Gelişimi”, *Osmanlı Araştırmaları*, S: 38, İstanbul 2011, ss. 27-160.

AYDIN, Dünder, *Erzurum Beylerbeyliği ve Teşkilatı Kuruluş ve Genişleme Devri (1535-1566)*, TTK, Ankara 1998.

AYDIN, Meltem, “Kars Kalesi’nin Yeniden İnşası ve Kars Beylerbeyliği’nin Kurulması (1578-1590)”, *International Social Sciences Studies Journal*, Vol: 7, Issue: 89, Bakü 2021, ss. 4680-4695.

BAŞAR, Fahameddin, *Osmanlı Eyâlet Tevcihatı (1717-1730)*, TTK, Ankara 1997.

BİLGE, Sadık Müfit, *Osmanlı Çağı’nda Kafkasya 1454-1829 (Tarih-Toplum-Ekonomi)*, Kitabevi, İstanbul 2012.

Çeşmî-zâde Mustafa Reşid, *Çeşmî-zâde Tarihi*, Haz. Bekir Kütükoğlu, İstanbul Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul 1959.

ÇİÇEK, Hikmet, *(Vekâyi-nüvis) Sadullah Enverî Efendi ve Tarihi’nin II. Cildinin Metin ve Tahlili (1187/-1197/1774-1783)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi TAE, Erzurum 2018.

FİDAN, Fadimana, “Osmanlı-Safevi Savaşlarında Kars ve Erzurum’un Zahire Tedarikindeki Rolü (1730-1732)”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C: 11, S: 55, Şubat 2018, ss. 259-269.

GÜNDÜZ, Tufan, “Kars”, *TDVİA*, C: 24, İstanbul 2001, ss. 515-518.

İNBAŞI, Mehmet, “Erzurum Eyâleti ve İdarecileri (1750-1800)”, *Prof. Dr. Enver KONUKÇU Armağanı*, Berikan Yayınevi, Ankara 2012, ss. 521-533.

_____, “Trabzon/Batum Eyâleti Valileri (1755-1795)”, *Atatürk Üniversitesi Türikiyat Araştırmaları Dergisi*, S: 31, Erzurum 2006, ss. 161-191.

_____, “Van Valileri (1755-1835)”, *Atatürk Üniversitesi Türikiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, *Prof. Dr. Zeki Başar Özel Sayısı*, S: 29, Erzurum 2006, ss. 195-212.

_____, “XVIII. Yüzyılın İkinci Yarısında Çıldır Eyâleti ve İdarecileri”, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C: 7, S:1, 2006, ss. 77-94.

İPŞİRLİ, Mehmet, “Beylerbeyi”, *TDVİA*, C: 6, İstanbul, 1992, ss. 69-74.

İzzî Süleyman Efendi, *İzzî Tarihi (Osmanlı Tarihi 1157-1165/1744-1752)*, Haz. Ziya Yılmaz, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, İstanbul 2019.

KILIÇ, Orhan, *Osmanlı Devleti’nin İdarî Taksimatı Eyalet ve Sancak Tevcihatı*, Şark Pazarlama, Elazığ 1997.

KIRZIOĞLU, M. Fahrettin, *Kars Tarihi*, C: I, Işıl Matbaası, İstanbul 1953.

KOP, Yaşar, *1828-1829 Osmanlı- Rus Savaşı’nda Kars ve Çevresi*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi SBE, Erzurum 1999.

KÜTÜKOĞLU, Bekir, *Osmanlı-İran Siyâsî Münasebetleri (1578-1612)*, İstanbul Fetih Cemiyeti, İstanbul 1993.

Mehmed Hâkim Efendi, *Hâkim Efendi Tarihi (Osmanlı Tarihi 1166-1180/1752-1766)*, C: I, Haz. Tahir Güngör, Ed. Ziya Yılmaz, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, İstanbul 2019.

_____, *Hâkim Efendi Tarihi (Osmanlı Tarihi 1166-1180/1752-1766)*, C: II, Haz. Tahir Güngör, Ed. Ziya Yılmaz, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, İstanbul 2019.

Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmanî*, C: 3, Çev. Seyit Ali Kahraman, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1996.

ORHANKAZI, Sibel, “Nadir Şah’ın Kars Kuşatması, Kars Kalesi Tahkimatı ve Ordu İaşesi (1744-1747)”, *Cenûbî Garbî Kafkas Hükümeti’nin Kuruluşu’nun 100. Yılı Münasebetiyle Kars ve Güney Kafkasya Tarihi Yazıları*, Ed. Muharrem TURP, İdeal Kültür Yayıncılık, İstanbul 2019, ss. 131-146.

_____, “XVIII. Yüzyılın Sonlarında Osmanlı Sınır Muhafazasında Kars Kalesi”, *OTAM*, S: 54, Güz 2023, ss. 135-151.

ÖNAL, Ahmet, “Sivas Eyaleti Valileri ve Beylerbeyileri (1753-1792)”, *Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi Tarihın Peşinde*, S: 21, 2019, ss. 25-55.

ÖZBAY, Kadir, *177 Numaralı Mühimme Defterinin Transkripsiyon ve Tahlili (H.1192-1193/M.1777-1778)*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi SBE, Van 2008.

SAĞLAM, Nevzat, *Ahmed Vâsıf Efendi ve Mehâsinü'l-Âsâr ve Haka'iku'l-Ahbâr'ı 1166-1188/1752-1774*, Basılmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi SBE, İstanbul 2014.

SARIKAYA, Hüseyin, *Ahmed Vâsıf Efendi ve Mehâsinü'l-Âsâr ve Haka'iku'l-Ahbâr'ı 1209-1219/1794-1805*, Basılmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi SBE, İstanbul 2013.

Sırrı Efendi, *Risâletü't-Târîh-i Nâdir Şâh (Makâle-i Vâkı'a-ı Muhâsara-i Kars)*, Haz. Mehmet Yaşar Ertaş, Kitabevi, İstanbul 2012.

ŞAHİN, İlhan, “XV ve XVI. Asırlarda Osmanlı Taşra Teşkilatının Özellikleri”, *XV. ve XVI. Asırları Türk Asrı Yapan Değerler*, İstanbul 1999.

TOPRAK, Seydi Vakkas, *Nuri Tarihi*, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi SBE, İstanbul 2011.

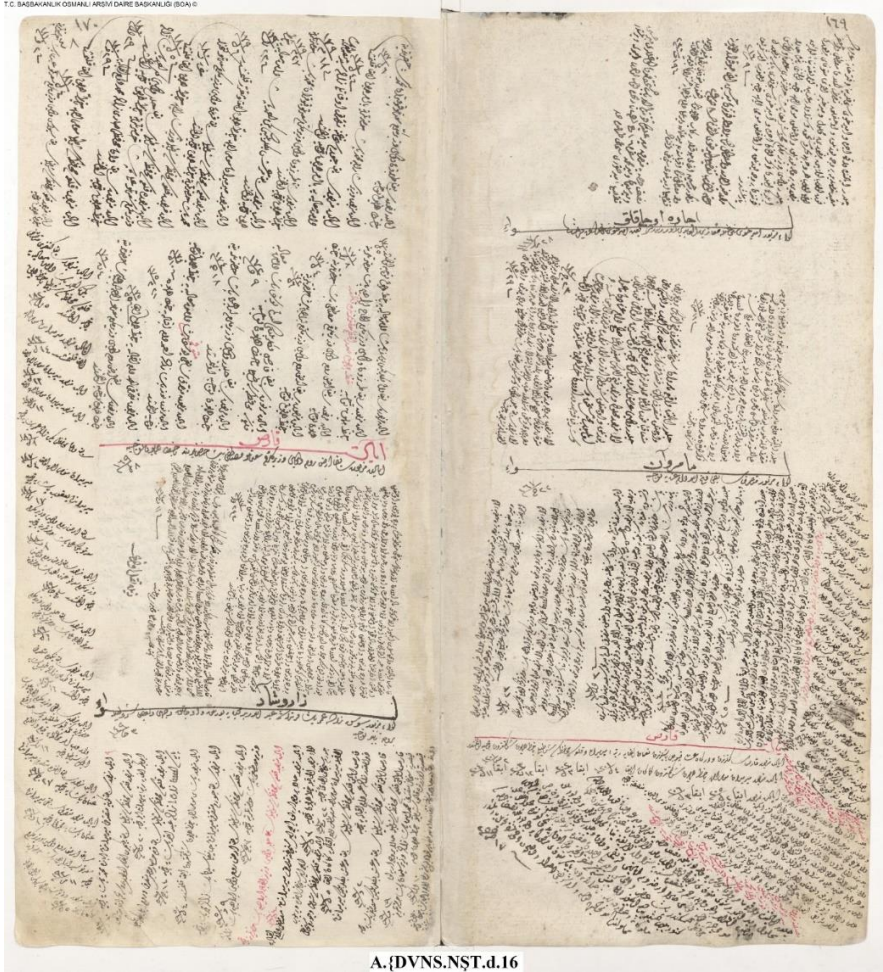
URAL, Selçuk-ORAT AKYÜZ, Jülide- ARSLAN ORAN, Nebahat-BİNGÖL, Akın- TÜYSÜZ, Ş. Cem, *Kars Tarihi Geçmişten Cumhuriyete*, Eser Ofset ve Matbaacılık, Kars 2011.

ÜNSAL, Emin, *Osmanlı Devleti'nin Kafkasya Politikaları ve Çıldır Valisi Süleyman Paşa'nın Faaliyetleri (1771-1791)*, Basılmamış Doktora Tezi, Trakya Üniversitesi SBE, Edirne 2021.

XVIII. Yüzyılda Osmanlı Bürokrasisi Merkez ve Taşra Yöneticileri 1756-1792, Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Yayın No:3, İstanbul 2019.

EKLER

Ek-1: 16 Numaralı Tahvil Defteri s. 169-170. (BOA. A. DVNSNŞT.d 16)

A.[DVNS.NŞT.d.16

